

## המאמר הראשון

בשרש הראשון, שהוא התחלה לכל האמונות התוריות, והוא אמונת מציאות האל יתברך.

אָמַנָם, למה שההקדמה יתבאר ענינה בשני ענינים: הראשון, באור הגבולים הנופלים בה, והשני, יחס האחד אל האחר, כאלו תאמר, חיוב הנשוא לנושא או שלילתו ממנו; והוא מבאר מענין ההקדמה הזאת, רצוני לומר אמרנו שהאלוה נמצא, שהגבול הנושא בה, והוא האלוה, נעלם תכלית ההעלם, כמו שיבא בגזרת הצור; הנה אין ענין זאת ההקדמה אלא, שהסבה והתחלה לכלל הנמצאות, נמצאת. ולזה היה העיון בשרש הזה בדרך השני לבד, והוא, אפן עמידתנו באמתתו. ולזה ראוי שנחקר אם עמדנו על אמתת השרש הזה מפאת הקבלה לבד, והוא התורה האלהית, או אם עמדנו בו מפאת העיון והחקירה גם כן.

ולפי שהראשון ממי שהרחיב הדבור מפאת החקירה הוא אריסטו בספריו, ב"טבע" וב"מה שאחר הטבע", ומפרשי ספריו, כמו תמסטיוס ואלכסנדר, והאחרונים, כמו אבונצ'ר ואבן רשד, והמחברים אחריו, כמו אבן סינא ואבוחמד ור' אברהם ו' דאוד; והיה הרב המחבר בספרו "מורה הנבוכים" נשתמש ברב הקדמותיהם על צד הקצור, לבאר השרש הזה בדרךים מתחלפים; וראוה הרב לצרף עם זה שני שרשים יקרים, והם, היותו יתברך אחד, והיותו לא גוף ולא כח בגוף; הנה ראינו לחקר על מופתיו, אם הם נותנים האמת על כל פנים בשלש

השרשים האלה, אם לא. לפי שהם לקוחים מכלל דברי הפילוסופים הראשונים, וכל מה שנאמר בהם מוזלתו אין לשום לב עליו.

ולפי שמופתיו בנויים על שש ועשרים הקדמות, שהניח בראש החלק השני מספרו, הנה יהיה סדר העיון בזה בשני הדברים האלה: האחד, אם ההקדמות ההם אשר נשתמש בהם בבאור השרשים האלה מבארות באמת באור מופתי; שאם לא היו ההקדמות הצריכות אל באור השרשים מבארות באור מופתי, הנה השרשים לא התבארו באור מופתי. והשני, כשנניח ההקדמות ההם אמתיות מבארות באור מופתי, אם התבארו מהם השרשים באור מופתי. והעיון הזה יהיה כפי מאמר האומר.

ולזה ראוי שנחלק המאמר הזה לשלשה כללים: **הכלל הראשון**, בבאור ההקדמות כפי מה שכאו מבארות בדברי הפילוסופים, ובאור מופתי הרב. כי אם נחקר בהם, ראוי שיהיו מוכנים לנו מבארים וגלויים ונקיים מכל ספק לפי כונת הרב.

**הכלל השני**, נחקר בו במקצת ההקדמות ובמופתיו הרב, אם נתבארו באור מופתי.

**הכלל השלישי**, בבאור השרשים כפי מה שתגזרו התורה, ובאופן עמידתנו בהם. ושם יתבאר כונת המאמר הזה, והוא, שאין דרך לעמד על השרשים האלו בשלמות אלא מצד הנבואה, במה שהעידה עליו התורה ונתאמת בקבלה. ואמנם יתבאר עם זה שיסכים בו העיון.

## הכלל הראשון

בבאור ההקדמות כפי מה שבאו מבארות בדברי הפילוסופים ובמופתי הרב הלקוחים ממאמרי הפילוסופים. ולזה חלקנו הכלל הזה לל"ב פרקים. הכ"ו לבאר הכ"ו הקדמות. וששה עוד לבאר מופתי הרב שהם ששה.

### הפרק הראשון

בבאור ההקדמה הראשונה, האומרת שמציאות בעל שיעור אחד אין תכלית לו — שקר.

והנה ההקדמה הזאת חקר עליה אריסטו במקומות מתחלפים מספריו, ב"שמע", וב"שמים והעולם", וב"מה שאחר", והביא מופתים עליה: אם בבאור המנעות מציאות גדל נבדל בלתי-בעל-תכלית; ואם בבאור המנעות מציאות גדל גשמי בב"ת; ואם בבאור המנעות מציאות מתנועע בב"ת, תנועה סבובית או ישרה; ואם בבאור כולל בהמנעות מציאות גשם בב"ת בפעל. ולזה חלקנו הפרק הזה לארבעה מינים כמספר מיני המופתים.

המין הראשון — בבאור המנעות מציאות גדל נבדל בב"ת. וסדר המופת כן. אמר, לא ימנע הענין מחלקה: אם שיהיה הגדל הזה הנבדל מקבל החלקה; או בלתי מקבל החלקה. ואם לא היה מקבל החלקה, הנה לא יתאר בשהוא בב"ת אלא כמו שיאמר בנקדה שהיא בב"ת, ובמראה שהוא בלתי נשמע. נשאר אם כן שיהיה מקבל החלקה. ולא ימנע אם כן משיהיה כמה נבדל, או עצם מן העצמים הנבדלים, כנפש והשכל. ובטל שיהיה

עצם נבדל; למה שהנבדל במה שהוא נבדל אינו מקבל החלקה, וכבר הנח מקבל החלקה.

ועוד, שלא ימנע אם שנאמר שהוא מתחלק, או שאינו מתחלק. ואם הוא מתחלק, אחר שיהיה נבדל פשוט ומתדמה החלקים, חייב שיהיה גדר החלק והכל אחר. ולפי שהניח הכל בב"ת, יחייב שיהיה החלק בב"ת. והוא בתכלית הבטול שיהיו הכל והחלק אחר. ואם אינו מתחלק, כמו שיחייב בנבדל, הנה אמרנו בו שהוא בב"ת כמו שיאמר בנקדה שהיא בב"ת.

נשארו אם כן שיהיה במה. ולא ימלט אם כן שיהיה, אם במה נמצא בנושא, ואם במה נבדל. ובטל שיהיה במה נבדל, אחר שהיו המספר והשעור, אשר עליהם יאמר הבב"ת, בלתי נבדלים מן המוחש. ואם היה במה נמצא בנושא, אחר שהיו המקרים בלתי נבדלים מנושאם, והיו התכלית והבלתי תכלית מקרים נושאם הכמה, חייב שיהיו בלתי נבדלים, אחר שהכמה בלתי נבדל.

ול להיות המופת הזה בנוי על ההקדמה המסיבת המנעות שעור נבדל למוחשות. והאומר ברחק נבדל מקים מציאותו, כבר יהיה נענך על הדרוש. ולזה יראה שהוא סומך על סברתו בהמנעות הריקות. וזה, שאם הודינו במציאותו, לא ימנע מציאות שעור נבדל למוחשות, אבל אולי יחייב מציאותו, למה שכבר אפשר שישער, ויתאמת אמרנו בו גדול או קטן ויתר משיגי הכמה. אבל למה שהרחיק מציאותו, בנה עליו המופת הזה. ולזה ראינו להביא מופתיו על צד הקצור במין הזה, כדי שנחקר בהם בכלל השני, אם הם נותנים האמת בו על כל פנים, בגזרת הצור.

והנה לפי שהאומרים בריקות דמו שתנועת ההעתק בלתי אפשרית אם לא היה הריקות נמצא, הוא לקח תחלה בבאור

שקרות הדמיוי ההוא. עוד סדר ארבעה מופתים בבטול מציאות הריקות.

והנה באור שקרות הדמיוי הוא כן: אם הנה הריקות סבת התנועה, חייב שיהיה פועל או תכלית. אבל אינו פועל או תכלית. יוליד סותר הקודם.

והנה חייב התדבקות הנמשך לקודם, מבאר. למה שהתבאר שסבות הדברים ארבעה, והם: החמר, והצורה, והפועל, והתכלית. והוא מבאר שאין הריקות חמר התנועה, ולא צורתה; נשאר אם כן שיהיה פועל או תכלית. וחייב סותר הנמשך יתבאר כן: לפי שאנחנו נראה גשמים מתחלפים מתנועים תנועת ההעתק, מקצתם אל המעלה ומקצתם אל המטה. וכבר נראה שסבת ההתחלפות, אם טבע הדבר הנעתק, והוא המניע והפועל, ואם טבע המקום אשר אליו התנועה, והוא התכלית. ולזה, לפי שהיה הריקות מתדמה החלקים, ואי אפשר שיתחלף בו, בענן שיהיה לקצתו טבע מה שממנו וקצתו מה שאליו, לא ימלט הענן מחלקה: אם שיהיה לו טבע מה שממנו, או טבע מה שאליו, או שלא יהיה לו לא טבע מה שממנו ולא טבע מה שאליו. ואם הנחנו לו טבע מה שממנו, כאשר הנח גשם מה בריקות, חייב שיהיה נח לעולם, ואם הנחנו לו טבע מה שאליו, חייב שיתנועע אל כל הצדדים יחד, או שיהיה נח לעולם. לפי שאין התנועה לצד אחד ראויה יותר מהתנועה לצד אחר. ואם הנחנו שאין לו טבע מה שממנו ולא מה שאליו — וכמו שהוא האמת בעצמו, למה שהוא רחוק נבדל מהדברים הטבעיים — חייב גם כן שיהיה הדבר נח לעולם. ולזה התבאר שאין הריקות פועל ולא תכלית. והוא מה שכונ באורו במופת הזה. [עוד עשה ארבעה מופתים לבטל מציאות הריקות].

המופת הראשון סדרו כך: אם היה הריקות נמצא, התנועה

בלתי נמצאת. אבל התנועה נמצאת, אם כן הריקות בלתי נמצא.

והנה סותר הנמשך מבאר מן החוש. וחייב התדבקות הנמשך אל הקודם יתבאר כן: לפי שהתנועה, אם טבעית ואם הכרחית. והתנועה הטבעית תתחלף לפי טבע מה שממנו ומה שאליו. והנה הריקות אין בו התחלפות. אם כן אין בו תנועה טבעית. ולפי שההכרחית תאמר בצרוף אל הטבעית, והטבעית קודמת לה בטבע; וזה, שהמתנועע בהכרח יתנועע בהכרח למה שיפּרד ממקומו אשר אליו התנועה בטבע; הנה אם כן, באשר לא תמצא הטבעית — לא תמצא ההכרחית. ועוד, שאלו היתה התנועה ההכרחית בריקות, יתחייב שינוי המתנועע בהפּרד המניע ממנו. וזה, שהחץ באשר יפּרד מהמניע, והוא היתר, והיתר נח, הנה הוא למה שבאזיר כח על קבול התנועה לקלותו, וידחה החץ עד שיפּל למקומו הטבעי. ולמה שהוא מבאר בריקות שאין לו כח על קבול התנועה, הנה יחייב שינוי המתנועע בהפּרד מן המניע. והוא הפך למה שיראה בחוש. המופת השני והשלישי בנויים על שתי הקדמות. והוא, שסבת המהירות והאחור במתנועעים, הוא חלוף המניע, או חלוף המקבל, או שניהם. ובאור זה, שאם המניע יותר חזק יהיה יותר מהיר. וכן אם המקבל, והוא הממַצֵּע אשר בו התנועה, יותר חזק הקבול, באזיר, על דרך משל. שהוא יותר חזק קבול מהמים, יהיה גם כן יותר מהיר. והשני, שיחס התנועה אל התנועה כיחס הכח המניע אל הכח המניע, כשהממַצֵּע אחר; או כיחס כח הקבול אל כח הקבול, כשהמניע אחר; או כיחס מחבר מכח המניע אל כח המניע ומכח הקבול אל כח הקבול, כשהמניעים והממַצֵּעים מתחלפים. (וכבר התבאר בספר "היסודות" לאוקלידס דרך לקיחת היחס המחבר). ואחר שהנחו

אלו ההקדמות כמבארות בעצמן, סדר המופת האחד מצד המקבל, והאחד מצד המניע.

אם אשר מצד המקבל סדורו כן: אם הנה הריקות נמצא, יתחייב שהמתנועע בו יתנועע בזולת זמן. והתנועה בזולת זמן הוא שקר. יתחייב סותר הקודם.

והנה התדבקות הנמשך לקודם יתבאר, בהניחנו מתנועע אחד ממניע אחד גדל ידוע באויר ובריקות. הנה, לפי ששבת המהירות והאחור בזה הוא חלוף המקבל, כמו שהתבאר בהקדמה הראשונה; ויחס המהירות והאחור בזה הוא כיחס האויר אל הריקות, כמו שהתבאר בשניה; והוא מבאר בשני המקבלים שיחסם כיחס הבעל-תכלית אל הבעל-ת; חייב אם כן שתהיה התנועה בריקות בזולת זמן. והוא שקר, למה שלא תציר תנועה בגדל בזולת זמן, להיות הגדל מתחלק, ויתחייב שיתחלק הזמן בהחלק התנועה בו.

ואמר אבן רושד, שהמופת הזה כחו כח המופת אשר יולד ממנו. שאם הנה כח מניע בב"ת היולני, שיחייב שיתנועע ממנו בזולת זמן.

ואמנם המופת אשר מצד המניע, סדרו כן: אם הנה הריקות נמצא, יתחייב שקרות ההקדמה הראשונה, עם היותה מבארת בעצמה. וזה, בהניחנו שני מתנועעים משני מניעים מתחלפים בגדל ידוע בריקות. והנה יתחייב מההקדמה הראשונה שהאחד יותר מהיר מהשני. ולפי שהוא מבאר בכל מתנועע בריקות, לפי מה שקדם, שיתנועע בעתה, הנה יתחייב שבחלוף המניע לא תתחלק התנועה. והוא שקר לפי ההקדמה הראשונה. והשקר הזה יתחייב מאמרנו שהריקות נמצא.

המופת הרביעי סדרו כן: אם הנה הריקות נמצא, הנה מתחייב אפשרות הכנס גשם בגשם. ואכל הכנס גשם בגשם הוא

נמנע, שאם לא, הנה אפשר שיכנס העולם בגרגיר חרדל. יוליד שהריקות בלתי נמצא.

והנה חיוב התדבקות הנמשך לקודם יתבאר כן: לפי שמציאות הריקות אינו דבר, רק מציאות השלשה רחקים נבדלים מפשטים מן הגשם. הנה אם כן, למה שאינם גשמים, ולא מקרים נשואים בדבר, הנה אי אפשר בהם שימירו מקומם כשיכנס בהם הגשם, כמו שיעשו המים אשר בשקת כשישלה בתוכה אבן. הנה אם כן, כבר נכנסו רחקי הגשם ברחקי הריקות. ואם הוא אפשרי, הנה הכנס גשם בגשם אפשרי. וזה, כי ההמנעות אשר יראה בהכנס גשם בגשם, איננו מצד היותו עצם, ולא מצד היותו בעל מראה ולא בעל איכות, אלא מצד רחקיו השלשה. הנה אם כן, אם הכנס ברחקי הגשם רחק, אפשרי — הכנס גשם בגשם, אפשרי. והוא שקר בטל. הנה אם כן, אין הריקות נמצא תוך העולם ולא חוצה לו.

והנה חזק זה הדעת עוד, מאשר הגשם יצטרך אל מקום, מצד מה שהוא בעל רחקים שלשה ינוח בם. ואם כן יצטרכו גם כן הרחקים אל רחקים. וזה לבלתי תכלית. ועוד, שהרחקים תכליות הגשמים; והתכלית במה שהוא בלתי מתחלק, אי אפשר בו שיבדל ממה שהוא תכלית לו; יתחייב אם כן המנעות מציאות רחק נבדל. והוא היסוד אשר סמך עליו בבאור המנעות מציאות גדל בב"ת, והוא אשר כון במין המופת הזה. והוא המין הראשון.

עוד סדר אל תבריו מופת בבאור המנעות מציאות גדל בב"ת, והוא מופת הדבקות, וזה, שבאשר הנחנו קו בב"ת מצד אחד, ודבקנו עליו קו בב"ת, והתחלנו מנקדה אחת בקצה הקו אשר הוא בעל תכלית, חייב שיהא קו בב"ת גדול מקו בב"ת; והוא שקר, שהוא מן הנדוע שאין בב"ת גדול מבב"ת.



**המין השני** – בבאור המנעות מציאות גדל גשמי בב"ת. והנה התחיל תחלה בבאור כלל היות מציאות גדל בב"ת בפעל – גשמי הנה או למודי – נמנע. וסדר המופת כן: כל גשם הנה יקיף בו שטח אחד, או שטחים. וכל מה שיקיף בו שטח או שטחים הנה הוא בעל תכלית. הנה אם כן, כל גשם בעל תכלית בהכרח. וכאשר התבאר לו היות כל גשם בעל תכלית, הנה אם כן, כל שטח וכל קו בעל תכלית, לפי שהם לא יבדלו מן הגשם. וכן התבאר לו במספר בפעל שהוא בעל תכלית בהכרח. לפי שכל מספר בפעל הוא ספור בפעל, וכל ספור בפעל – אם זוג ואם נפרד. הנה אם כן כל מספר בעל תכלית.

עוד סדר ארבעה מופתים טבעיים בבאור המנע מציאות גדל גשמי בב"ת.

**המופת הראשון** סדורו כן: אם הנה גשם מממש בב"ת, הנה הוא בהכרח פשוט או מרכב. ואיך שיהיה, הנה בהכרח אחד מיסודותיו בב"ת בגדל. אחר שהתבאר המנע מציאות יסודות בב"ת בראשון מ"השמע". ואם הנה אחד מהיסודות בב"ת בגדל, אחר שהוא מממש ובעל איכות, הנה ברב הזמן הנה משנה ומפסיד שאר היסודות, למה שהיסודות הם יסודות באמצעיות איכותיהם, ולא תתמיד בהויה. והוא הפך ממה שנראה בחוש. ועוד, שאם הנה האחד בב"ת, הנה יהיה בב"ת בכל רחקיו, למה שהרחקים, במה שהם רחקי גשם פשוט, מתדמים. ולא ישאר מקום לשאר.

**המופת השני** סדורו כן: כל גשם מממש הנה לו קלות או כבדות. והנה אם הנה לו כבדות, הנה במקום השפל, ונבדל מן המקום העליון. ואם הנה לו קלות, הנה בעליון, ונבדל מן התחתון. וזה כלו שקר בבב"ת.

המופת השלישי סדורו כן: אם היה כל גשם מוחש במקום, והיו המקומות בעל-תכלית במין ובשעור, הנה יחייב שיהיה הגשם בעל-תכלית, אחר שהתבאר שהמקום הוא התכלית המקיף בגשם. ואולם, שהמקומות בעל-תכלית במין, זה מבאר, למה שהבדליהם מגבלים, והם: המעלה והמטה, והפנים ואחור, והזמין והשמאל. ושהם בעל-תכלית בשעור הוא מחייב, למה שאם לא היו בעל-תכלית לא היה בכאן מעלה מחלט ולא מטה מחלט, אלא בהצטרף. ואנחנו נראה הדברים הטבעיים מגבלים.

המופת הרביעי סדורו כן: אם היה כל גשם מוחש במקום, והמקום הוא התכלית המקיף, יתחייב שיהיה הגשם המתקומם בעל תכלית. והנה חייב התדבקות הנמשך מבאר בעצמו, למה שהמקף בעל-תכלית בהכרח. ואולם איך יתבאר שהמקום הוא המקיף — בזה סדר חמש הקדמות מבארות בעצמם. האחת, שהמקום יקיף הדבר אשר הוא לו מקום. והשנייה, שהוא נבדל ואינו חלק ממנו. השלישית, שהמקום הראשון, והוא המיוחד, שיהיה לבעל המקום. והרביעית, שהמקום — ממנו מעלה וממנו מטה. והחמישית, שהגשמים ינוחו בזה המקום ואליה יעצקו. אלו הן ההקדמות אשר יעמידנו על עצם המקום. עוד עשה הקש תנאי מתחלק, סדורו כן: המקום — בהכרח יראה שהוא אחד מארבעה: אם הצורה, ואם ההיולי, ואם התכלית המקיף, ואם הרחק אשר בין תכליות המקיף, והוא אשר יקרא חללות. ואם לא יהיה אחד מהשלשה, ר"ל הצורה וההיולי והחללות, יחייב בהכרח שיהיה התכלית המקיף. ואינו אחד מהשלשה, הנה הוא אם כן התכלית המקיף.

ואולם איך יתבאר שאינו אחד מהשלשה? אמנם שאיננו הצורה וההיולי הוא מבאר. לפי שהם מעצמות הדבר, ואינם

נבדלים ממנו, ולא תתאמת בהם ההקדמה השנייה. ואם הנחנו שהצורה הוא תכלית, הוא תכלית המקף, לא תכלית המקף, והאמת, שאינו תכלית, ולא נאמר בו תכלית אלא למה שהוא תכלית להיוולי ותגבילהו.

הנה נשאר שנבאר שאיננו החללות. ואריסטו יאמר בזה, שהמאמר בשיש הנה רחקים עומדים בעצמם, יתחילו ממנו שני שקרים: האחד, שיהיה לדבר האחד בעצמו מקומות רבים יחד בלתי בעלי תכלית. והשני, שיהיו המקומות מתנוצעים, ושיהיה המקום במקום.

והנה איך יחזיב זה? כפי מה שאמר. וזה, שאם הנה הרחק אשר בין תכליות הגשם הוא המקום, חזיב שיהיו חלקי הגשם במקום בעצם. וזה, כי כמו שהגשם בכללו הוא במקום, להיותו ברחק שזה לו, הנה כל אחד מחלקיו במקום, להיותו ברחק השווה לו. וכאשר הנחנו כלי מלא מים יתנועע במקום אל מקום, הנה כמו שהמים יעתקו בכלי עם הרחק השווה לו אשר יטרידהו, ויהיה ברחק אחר כאשר המיר הכלי בכללו מקומו, כן יעשו חלקי המים, רצוני, שהם יעתקו עם הרחקים המיוחדים להם אל הרחקים אחרים אשר הם מקומות להם. וכאשר חלקנו החלקים אל חלקים אחרים תמיד, הנה יתחילו השני שקרים: אם שיהיה להם מקומות בבית, ואם שיהיו המקומות מתנוצעים ושיהיה המקום במקום.

יתחזיב אם כן היות המקום השטח המקיף השווה הנבדל. וכאשר התבאר זה, התאמת בלא ספק שהגשם המקומם – בעל תכלית. וזה אשר כון במין זה מן המופתים.

המין השלישי – בבאור המנעות מציאות מתנועע בבית, תנועה ושרה או סבובית.

אָמנם, הַמְנוּעוֹת תְּנוּעָה יִשְׂרָאֵל בַּמְתְּנוּעֵע בַּב"ת, סֵדֶר בְּזֶה שֶׁלִּשָּׁה מוֹפְתִים.

הִרְאִישׁוֹן, הִצִּיעַ בּוֹ שְׁתֵּי הַקְדָּמוֹת יְדוּעוֹת בְּעֶצְמָן. הָאֶחָת, שֶׁכָּל גֶּשֶׁם מוֹחֵשׁ יֵשׁ לוֹ אֶנְה תִּנְחַדְהוּ, וּמִקּוֹם מִתְנוּעֵע אֵלָיו וְיִנּוּחַ [בּוֹ]. הַשְּׁנִיָּה, שֶׁמִּקּוֹם הַחֶלֶק וְהַכֹּל – אֶחָד. כָּאֵלּוֹ תֹאמַר שֶׁמִּקּוֹם גּוֹשׁ אֶחָד מִן הָאָרֶץ, הוּא מִקּוֹם הָאָרֶץ בְּכָלֵל. וְאַחֵר שֶׁהִתְיַשְּׁבוּ אֵלָיו הַשְּׁתֵּי הַקְדָּמוֹת, סֵדֶר הַמוֹפֵת כֵּן: אִם הִנֵּה הַגֶּשֶׁם בַּב"ת, לֹא יִמְנַע מִשִּׁיּוּהָ מִתְדַמָּה הַחֶלֶקִים, אוֹ בִלְתִּי מִתְדַמָּה הַחֶלֶקִים. וְאִם הִנֵּה מִתְדַמָּה הַחֶלֶקִים, הִנֵּה לְפִי שֶׁמִּקּוֹם הַכֹּל וְהַחֶלֶק אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאָר בַּהֲקָדְמָה הַשְּׁנִיָּה, לֹא יִתְנוּעֵע כָּלֵל. לְמָה שֶׁמִּקּוֹמוֹ צָרִיךְ שִׁיּוּהָ לוֹ, וְאִם כֵּן בְּשֶׁחֶלֶק הַגֶּשֶׁם הוּא בְּחֶלֶק מִקּוֹם הַכֹּל, הִנֵּה הוּא אִם כֵּן בְּמִקּוֹמוֹ, וְהִדְבֵּר לֹא יִתְנוּעֵע כִּשְׁהוּא בְּמִקּוֹמוֹ. וְאִם לֹא הִנֵּה מִתְדַמָּה הַחֶלֶקִים, הִנֵּה הַחֶלֶקִים, אִם שִׁיּוּהוֹ בְּעִלְי־תְּכִלִּית בְּמִסְפָּר, וְאִם שִׁיּוּהוֹ בַּב"ת. וְאִם הָיוּ בְּעִלְי־תְּכִלִּית בְּמִסְפָּר, חֵיב שִׁיּוּהָ אֶחָד מֵהֶם בַּב"ת בְּגִדְל, וְחֵיב שֶׁלֹּא יִתְנוּעֵע תְּנוּעָה יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁקִּדְּם. וְאִם הָיוּ בַּב"ת בְּמִסְפָּר, חֵיב שִׁיּוּהוֹ מִיָּנִי הָאֶנְה בַּב"ת בְּמִסְפָּר, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאָר בַּהֲקָדְמָה הִרְאִישׁוֹנָה. וְהִנֵּה מִיָּנִי הָאֶנְה מִגְבָּלִים, וְזֶה, שֶׁהָאֶנְה הַטְּבָעִי הוּא לְקִיּוֹם אִם מִהֲתְנוּעָה הַיִּשְׂרָאֵל, אִם מִהֲסִבּוּבִית. וְהִתְנוּעָה הַיִּשְׂרָאֵל הִיא מִן הָאֲמֻצָּע, אוֹ אֶל הָאֲמֻצָּע. וְהִסְבּוּבִית, סָבִיב הָאֲמֻצָּע. וְאִם הִנֵּה בְּכָאֵן גִּדְל בַּב"ת בֵּין חֶלְקֵי הַגֶּשֶׁם, לֹא יִהְיֶה בְּכָאֵן אֲמֻצָּע. וְאִין לֹאֻמַּר שִׁיּוּהוֹ שֶׁמִּקּוֹם כָּל אֶחָד זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה, וְזֶה אֶל לֹא תְּכִלִּית; שֶׁאִם הִנֵּה הִדְבֵּר כֵּן לֹא יִהְיֶה בְּכָאֵן מַעַלָּה וּמַסָּה בְּמַחֲלֵט. [לְפִי שֶׁאֲנַחְנוּ נִרְאָה הַיְסוּדוֹת הָאֲרָבָעָה מִתְנוּעֵעִים, מֵהֶם אֶל הַמַּעַלָּה בְּמַחֲלֵט, וּמֵהֶם אֶל הַמַּסָּה בְּמַחֲלֵט, וּמֵהֶם אֶל הַמַּעַלָּה וְאֶל הַמַּסָּה בְּצִרוּף. וְאֲנַחְנוּ נִרְאָה שֶׁהַמַּסָּה בְּמַחֲלֵט מִגְבָּל, הִנֵּה הַפָּכוּ, שֶׁהוּא הַמַּעַלָּה בְּמַחֲלֵט, מִגְבָּל, אֶחָד

שההפכים הם בתכלית המרחק]. התבאר א"כ איך שיהיה, שבמציאות גשם ב"ת תסתלק התנועה הישרה. אבל התנועה הישרה נראית בחוש. גשם ב"ת, אם כן, בלתי נמצא.

המופת השני סדרו כן: אם היה גשם ב"ת נמצא, הנה ימצא בהכרח כבד ב"ת או קלות ב"ת. אבל כבד ב"ת או קלות ב"ת, נמנע. א"כ גשם ב"ת נמנע.

והנה התדבקות הנמשך בקודם בהקש הזה, יתבאר על הדרך הזה: ונאמר, שהוא מחיב, אם היה גשם ב"ת נמצא, שיהיה כבד ב"ת נמצא. שאם לא ימצא לו כבד ב"ת, יהיה אם כן בעל-תכלית. ונניחודו עוד נבדל ממנו גשם בעל-תכלית, והוא מבאר שיהיה כבדו קטן מכבד הבב"ת. עוד נכפל זה הגשם עד שיהיה כבדו גדול ככבד הבב"ת, אחר שכבדו בעל-תכלית, והוא מבאר, שההכפל בגשם בעל תכלית אפשר, עד שיהיה יותר גדול מכבד בעל-תכלית הראשון, שהיה כבד לגשם הבב"ת. וכל זה בתכלית הבטול, שיהיה כבד חלק מהגשם, והוא בעל תכלית, גדול ככבד כל הגשם הבב"ת, ויותר גדול ממנו.

התבאר אם כן התדבקות הנמשך בקודם בהקש הזה, שאם היה גשם ב"ת נמצא, כבד ב"ת בהכרח נמצא.

ואמנם סותר הנמשך, והוא, שאי אפשר שימצא כבד ב"ת או קלות ב"ת, זה יתבאר אחר שנניח שלש הקדמות: האחת, שהמתנועע שיש לו כבד יותר גדול, יתנועע תנועתו הטבעית מרחק אחד, בזמן יותר מעט ממה שיתנועע המתנועע שיש לו כבד יותר קטן המרחק שהוא בעינו. השנית, שיחס השני זמנים, יחס הכבד אל הכבד, והשלישית, שכל תנועה — בזמן. וכאשר נתישבו אלו ההקדמות, נניח, שכבד ב"ת וכבד בעל-תכלית יתנועעו מרחק אחד בעינו. יחיב, שיהיה יחס הזמן אל הזמן יחס הכבד אל הכבד. ולפי שאין בין הבב"ת והבעל-תכלית יחס, אלא

בנקדה אל הקו, וכעתה אל הזמן, יתחייב שיתנועע בעתה, והוא בלתי אפשר, ויתחייב עוד שיחתך מרחק גדול וקטן בשוה, והוא בעתה אחד. ואם הנחנו זמן מה מעט לבב"ת, היה אפשר שימצא כבד, יחסו אל הכבד הקטן, יחס הזמן אל הזמן. ויהיה זה כבד הבעל-תכלית יתנועע בזמן שוה לכבד הבב"ת, וכשנכפל אותו יתנועע הכבד הבעל-תכלית בזמן יותר מועט מהכבד הבב"ת. וכל זה בתכלית הבטול. והבטולים נתחייבו מהנחתנו כבד בב"ת נמצא. וכאשר התבאר המנעות כבד בב"ת, התבאר אם כן המנעות מציאות גשם בב"ת בגשמים הפשוטים.

ואולם במרכבים, המנעות מציאות גשם בב"ת, מבאר מצד החלקה. והוא, שלא ימנע אם שיהיה מדברים בב"ת בשעור, או במספר, או בצורה. ואי אפשר בשעור, שכבר התבאר המנעות שעור הגשמים הפשוטים בב"ת. וכן אי אפשר להיותם בב"ת במספר, כי מצד שיתמששו, יהיו כלם שעור בב"ת, שהתבאר המנעו, אחרי שהם אחדים בצורה. וכן אי אפשר שיהיו בב"ת בצורה, שיתחייב שיהיו המקומות בב"ת. ועוד, שאנחנו נראה התנועות בעלי-תכלית. ולזה הוא מבאר שלא ימצא גשם בב"ת פשוט ולא מרכב. וזה אמנם מצד התנועה.

המופת השלישי סדורו כן: אם היה גשם בב"ת נמצא, הנה אי אפשר לו שיפעל ושיתפעל. אבל כל גשם מוחש, אם פועל ואם מתפעל. יוליד סותר הקודם, והוא, שגשם בב"ת בלתי נמצא. ואמנם נרצה בהפעלות, ההפעלות אשר בזמן.

והנה, שכל גשם מוחש פועל או מתפעל, זה מבאר בחפוש. למה שכל גשם מוחש, אם פועל לכד, כמו הגרמים השמימיים; אם פועל ומתפעל, כמו היסודות והגשמים המרכבים. ואולם, שהגשם הבב"ת אי אפשר לו שיפעל ושיתפעל — יתבאר בשננים שלש הקדמות מבארות בעצמן: האחת, ששני

מתפעלים שוים, יתפעלו מפועל אחד בזמן שוה, ושהמתפעל הקטן יתפעל ממנו בזמן יותר קטן. והשנית, שבשיפעלו פועלים מתחלפים בשני מתפעלים, יחס המתפעל אל המתפעל ביחס הפועל אל הפועל. והשלישית, שהפועל יפעל בזמן בעל-תכלית. ואחר שנתישבו אלו ההקדמות, הוא מבאר, שהבב"ת אי אפשר שיפעל ושיתפעל. וזה, שהבב"ת אי אפשר לו שיפעל בבב"ת, ולא הבב"ת בבעל-תכלית, ולא הבב"ת בבב"ת.

ואמנם שהבעל-תכלית לא יפעל בבב"ת, הוא מבאר. שאם היה פועל בו, נניח שיהיה פועל בו בזמן מה מנח; ונניח בעל-תכלית פועל בבעל-תכלית בזמן אחר, ויהיה קטן מהראשון בהקרח; ונכפל הבעל-תכלית המתפעל עד שיתפעל בזמן שוה לזמן הראשון המנח, שהוא אפשר זה, כמו שהתבאר בהקדמה השניה. ויתחייב אם כן שיתפעל הבב"ת מהבעל תכלית, בזמן שוה להפעלות הבעל-תכלית מהבעל-תכלית, והוא שקר. ואם נכפל יותר המתפעל, יתחייב שיתפעל הבב"ת מהבעל-תכלית, בזמן יותר קטן מהפעלות הבעל תכלית מהבעל-תכלית, וזה מגנה מאד.

וכן יתחייב שלא יפעל הבב"ת בבעל-תכלית. שאם היה פועל בו, נניח בב"ת פועל בבעל-תכלית בזמן מה מנח; ונניח בעל-תכלית פועל בבעל-תכלית בזמן אחר גדול מהראשון; ונכפל הבעל-תכלית הפועל עד שיפעל בזמן שוה לאותו זמן, שזה אפשר, כמו שהתבאר בשנית, ויתחייב אם כן שיפעל הבעל-תכלית בבעל-תכלית, בזמן שוה למה שיפעל הבב"ת בבעל-תכלית, הפך ממה שהנח. ואם נכפל עוד הבעל-תכלית, יתחייב שיפעל בזמן יותר מעט מהבב"ת, והוא מגנה מאד.

וכן יתחייב שלא יפעל הבב"ת בבב"ת. שאם היה פועל בו, נניח בב"ת פועל בבב"ת בזמן מה מנח; ונניח חלק מהמתפעל,

מתפעל מהבב"ת הפועל בזמן, ויהיה בהכרח יותר קטן; וכפל המתפעל עד שיהיה בזמן שזה לזמן המנח, וזה אפשר, מכח ההקדמה השנית. ויתחייב שיתפעל הבב"ת והפעל-תכלית מפועל אחר בזמן אחר, והוא הפך מה שהנח. ואם נכפל עוד המתפעל, יתחייב שיתפעל הבב"ת בזמן מועט מהפעלות הפעל-תכלית, והוא מגנה מאד.

ואחר שהתבאר שאי אפשר לבב"ת שיפעל ולא שיתפעל, הנה חייב שאין בב"ת נמצא. וזה אמנם התבאר מפאת המנועות התנועה. וזה, שהשנוי הוא מין התנועה. וכבר השתתף לתנועה הישרה, למה ששניהם מהפך אל הפך. ולזה סדרנו המופת הזה במופתים שהנחנו מצד המנועות התנועה הישרה.

ואולם מפאת התנועה הסבובית, הנה הוא סדר ששה מופתים לבאר שהיא נמצעת בגשם בב"ת.

המופת הראשון סדורו כן: אם הגשם הבב"ת הסבובי המתנועע בסבוב נמצא, יתחייב שבהיות חצי קטרו מתנועע בסבוב, שידבק על חצי קטרו הנח כשיגיע אליו. והנה זה נמנע. יוליד, שהגשם הבב"ת הסבובי, בלתי מתנועע בסבוב. והנה התדבקות הנמשך בקודם מבאר בעצמו. להיות הקוים היוצאים מן המרכז אל המקיף בכל הכדור, שוים. ואמנם סותר הנמשך מחייב, למה שהוא גלוי, שהמרחק שבין כל שני קוים היוצאים מן המרכז אל המקיף, מתוסף בתוספת הקוים. ולפי שיהיו הקוים בלתי בעלי תכלית, הנה המרחק שביניהם בב"ת. ולפי שהוא מבאר שאי אפשר למתנועע שיחתך מרחק בב"ת, הוא מבאר, שאי אפשר לו להדבק בחצי קטר הנח. וכבר הנחנוהו דבק בו. והוא מבאר שהשקר הזה יצא מהניחנו אותו מתנועע.

ומהאחרונים מי שחזק המופת הזה, בשאמר: ואיך ידבק בחצי הקטר? והנה כאשר דמינו שני קוים יוצאים מהמרכז,



ויחדשו זויות בענין שמיתרו יחדש משלש שוה הצלעות, הנה אם הקוים בלתי בעלי תכלית, המרחק אשר ביניהם בב"ת. אם כן, הקו האחד המתנועע אי אפשר לו להדבק עם הקו האחר, למה שיצטרך לחתך מרחק בב"ת. עם מה שהוא נמנע בעצמו היות בב"ת מקף משני קוים משתי קצותיו, כי המאמר בהיותו מקף ובב"ת, מאמר סותר נפשו. והנה יתחייב זה בכל שני קוים היוצאים מהמרכז אם היו בלתי בעלי תכלית. שאין ספק, שכל מה שיתוספו הקוים, נוסף המרחק אשר הוא להם מקום מיתר. ולהיות הקוים בלתי בעלי תכלית, הנה המרחק אשר ביניהם בב"ת בהכרח. והוא מבאר הבטול.

המופת השני סדורו כן: אם הגשם הסבובי המתנועע בסבוב בב"ת נמצא, יתחייב שיתנועע בזמן בעל-תכלית מרחק בב"ת, והוא נמנע, יתחייב שלא ימצא מתנועע בסבוב בב"ת. והנה סותר הנמשך מבאר בעצמו. והתדבקותו לקודם יתבאר, כשנציע קו בב"ת יוצא ממרכזו, ונציע גם כן מיתר בו; והוא מבאר שיהיה בב"ת, אחר שהגשם בב"ת; ונציעהו נח. הנה כשיתנועע הקו היוצא מן המרכז בסבוב, יהיה בו זמן יפגש המיתר ויחתכהו, וזמן לא יפגשהו. ולהיות הגשם הסבובי המתנועע בסבוב, יתנועע בזמן בעל-תכלית, יתחייב שיחתך הקו היוצא מן המרכז מרחק בב"ת, והוא המיתר הנמנע, בזמן בעל-תכלית. והוא שקר מבאר, להיות התנועה אשר בזמן בעל תכלית, מחייב שיהיה במרחק בעל תכלית.

המופת השלישי סדורו כן: אם הגשם המתנועע בסבוב בב"ת נמצא, יתחייב אפשרות הנחת שני קוים נכחים, האחד מתנועע נכח חברו בסבוב, והאחר [נח] שיחתכהו, ויפגשהו קדם פגישתו קצה הקו. וזה נמנע. יחייב א"כ הפגעות הקודם.

ויהיה המנועות הנמשך מחיב, למה שהוא מבאר בעצמו, שפשהנחו שני קוים על זה התאר, יתחייב שיפגש הנקדה הראשונה אשר בקצה הקו, קדם שיפגש אמצעיותו. ואמנם התדבקותו לקודם גם כן מבאר. למה שהקו הבב"ת אין לו קצה והתחלה, ואין בו נקדה שלא יהיה לפניו נקדה.

המופת הרביעי סדורו כן: אם הגשם הבב"ת מתנועע תנועה סבובית, הנה יש לו תמונה סבובית בב"ת. והוא נמנע. יוליד, שאין הגשם הבב"ת מתנועע בסבוב.

אמנם התדבקות הנמשך לקודם מבאר בעצמו. ואמנם המנועות תמונה סבובית בב"ת, זה יראה מרשם התמונה, אשר יאמר בה המהנדס ברשמה, שהיא אשר יקיף בה גבול או גבולים. והוא מבאר שאשר יקיף בו הגבול הוא בעל-תכלית. ובכלל, התכלית הוא מצד הצורה בכל הדברים, והעדר התכלית מצד החמר. ואחר שהיתה התמונה היא הצורה, אי אפשר שהיא בב"ת.

המופת החמישי סדורו כן: אם היה הגשם הבב"ת מתנועע בסבוב, היה אפשר בו, כשנוציא קו מהמרכז יתנועע בסבוב, שיחתך קו בב"ת משתי קצותיו, אם הנח עמוד על הקטר בב"ת. והוא נמנע, למה שהעמוד בב"ת, ואי אפשר שיחתך קו בב"ת בזמן בעל-תכלית. יוליד, שאי אפשר לגשם הבב"ת שיתנועע בסבוב.

המופת השישי סדורו כן: אם נניח הגשם המתנועע בסבוב בב"ת, כאלו תאמר הגשם הרקיעי, יתחייב שיחתך מרחק בב"ת בזמן בעל-תכלית. והוא שקר. יוליד, שאין גשם מתנועע בסבוב בב"ת. והנה סותר הנמשך מבאר בעצמו. וחייבו לקודם מבאר מן החוש, שאנחנו נראה באיזו נקדה שגרשם בו שתשוב למקומה בזמן בעל-תכלית.

התבאר מכל אלו המופתים, שהתנועה הסבובית נמנעת בגשם הבב"ת. וכבר התבאר במה שקדם, שהתנועה הישרה נמנעת גם כן בו. אבל התנועה הישרה והסבובית נראית בחוש. הנה אם כן הגשם הבב"ת בלתי נמצא. וזהו אשר כון במין הזה השלישי.

המין הרביעי – בבאור כולל בהמנע מציאות גשם בב"ת בפעל. והוא בלתי המופתים הקודמים. וסדר בזה שני מופתים. הראשון סדורו כן: אם היה הגשם בב"ת נמצא, הנה אם שיתנועע תנועה סבובית, או ישרה. ואם סבובית, הנה בהכרח יש לו אמצע, כי הסבובי הוא אשר יסב סביב האמצע. ואם יש לו אמצע, יש לו קצוות. ולבב"ת אין לו קצוות. הנה לא יתנועע אם כן תנועה סבובית. נשאר אם כן שיתנועע תנועה ישרה. והנה, יצטרך בהכרח שני מקומות, כל אחד מהם בב"ת. האחד, לתנועה הטבעית ומה שאליו. והשני, להכרחית ומה שממנו. ואם המקומות שנים, יהיו בעלי-תכלית בהכרח; למה שהבב"ת אי אפשר שיהיו שנים במספר. וכבר הנחו בב"ת. לא יתנועע אם כן תנועה ישרה. ועוד, שהמקום אי אפשר לו שיהיה בב"ת למה שהוא מגבל, אחר שהתבאר מענינו שהוא התכלית המקיף.

השני, סדורו כן: אם ימצא גשם בב"ת, אם שיתנועע מעצמו, או מזולתו. ואם יתנועע מעצמו, יהיה בע"ח מרגיש, וכל מרגיש יש לו מוחשים מחוץ מקיפים בו. ואשר בזה התאר, הוא בעל-תכלית. ואם יתנועע מזולתו מחוץ, יהיה בהכרח גשם בב"ת, ויהיו שנים בב"ת. וזהו שקר, למה שיהיה מקבצם יותר גדול מכל אחד מהם, ויהיה מה שאין תכלית לו, גדול ממה שאין תכלית לו. עם שיתחייב מזה מניעים ומתנועעים בב"ת במספר, כל אחד מהם בב"ת בגדל.

ועוד חזק זה בדברים, הם בכלם המופתים אשר קדם זכרם. אלו הם המופתים שבאו בדרוש הזה בספרי אריסטו וזולתו מהמחברים ומפירשי ספריו. אלא שבאו מבלבלים, להבהיל המעיין, אשר הוא אחד מהמקומות המטעים, ולזה סדרנו אותם בצורתם בקצור מפלג. וחזקנו מקצתם בדברים לא זכרם. כונה ממנו, שיהא מוכן ומזמן לברר האמת מהטעות ומקומות ההמעדה, לבלתי נשא פנים רק לאמת. וזה מה שכוננו בזה הפרק.

## הפרק השני

בבאר ההקדמה השנית, האומרת שמציאות גדלים אין תכלית למספרם — שקר, והוא שיהיו נמצאים יחד.

הנה אחר שבאר בהקדמה הראשונה, המנעות מציאות גדלים בב"ת בשעור; באר בהקדמה הזאת השנית, המנעות מציאות גדלים בב"ת במספר.

ואמנם אמתות זאת ההקדמה יגיע במופתי ההקדמה הראשונה. וזה, שכל גדל יש לו שעור מה, וכאשר הוספנו עליו גדל אחר, הנה מקבץ שעורם יותר גדול. וכאשר יוסיף גדלים בב"ת במספר, יהיה השעור בב"ת, אשר התבאר המנעו.

## הפרק השלישי

בבאר ההקדמה השלישית, האומרת, שמציאות עלות ועלולים אין תכלית למספרם — שקר, ואם לא יהיו בעלי גדל.

משל זה, שיהיה זה השכל, דרך משל, סבתו שכל שני, וסבת השני שלישי, וכן אל בלתי תכלית. זה גם כן מבאר הבטול. הנה אחר שבאר בהקדמה השניה, המנעות מציאות בב"ת בדברים אשר להם סדר במצב, כגדלים, באר המנעות מציאותו

בדברים אשר להם סדר בטבע, כעלות ועלולים. כי העלה היא אשר בהמצאה ימצא העלול, ואם יציר העדרה לא יציר מציאות העלול. ולזה השתלשלות עלה ועלול לבלתי תכלית – נמנע.

וזה, שהעלול הוא אפשרי המציאות בבחינת עצמו. והוא צריך אל מכריע, וכריע מציאותו על העדרו, אשר המכריע ההוא הוא עלתו. ולזה, השתלשלות עלות ועלולים לבלתי תכלית, לא ימלט כללם מהיות כלם עלולים, אם לא. ואם היו כלם עלולים, הנה הם אפשרי המציאות; ולפי שהיו צריכים אל מכריח וצריך מציאותם על העדרם, הנה להם עלה בלתי עלולה בהכרח. ואם לא היו עלולים כלם, הנה אחד מהם עלה בלתי עלולה, אשר הוא תכלית ההשתלשלות. וכבר הנח שלא הנה לו תכלית. זה שקר בטל. והשקר הזה התחייב בהניחנו עלות ועלולים אין תכלית למספרם.

וצריך שנתעורר, שלא חייב המנעות בב"ת אלא לדברים שיש להם סדר במצב, כגדלים, או בטבע, כעלות ועלולים. אבל בדברים אשר אין להם סדר במצב ולא בטבע, כשכלים או כנפשות, הנה לא ימנע מציאותם בב"ת. וזה הוא דעת אבן סינא ואבותמד. ואולם י' רושד יראה ההמנעות גם בדברים שאין להם סדר. כי הוא אמר שהמספר בפעל הוא בעל-תכלית בהכרח. וזה, שכל מספר בפעל הוא ספור בפעל; וכל ספור בפעל, הוא אם זוג ואם נפרד. ומה שהוא זוג או נפרד הוא בעל תכלית בהכרח.

ומה שיראה לנו בזה הוא, שהחלקה הזאת למספר היא אמיתית, אין המלט ממנה. אבל המספר הבב"ת, אחר היותו בלתי מגבל, לא יתאר בזוגיות והפרדה, ולזה אין הבב"ת נמנע בו. ולזה, מה שדקדק הרב בהמנעות המספר הבב"ת – שיש

להם סדר במצב, כגדלים, או בטבע, כעלות ועלולים, בשיהיה האחד עלה לשני, והשני לשלישי. וכן לבלתי תכלית.

## הפרק הרביעי

בבאור ההקדמה הרביעית, האומרת, שהשני ימצא בארבעה מאמרות. במאמר העצם, והוא ההנה וההפסד. ובמאמר הכמה, והוא הצמיחה והחסרון. ובמאמר האין, והוא ההשתנות. וימצא במאמר האנה, והוא תנועת ההעתק. ועל זה השני באנה תאמר התנועה בפרט.

ומה שצריך שנתעורר עליו, למה יחד אלו הארבעה מאמרות, והוא מבאר שהשני כבר ימצא בשאר המאמרות, כאלו תאמר, במאמר המצב, ושיפועל, ושיתפעל. אלא, שלמה שלכל שני [שתין] בחינות: אם מצד הנושא, והוא העתק המשתנה מתאר אל תאר, ובבחינה הזאת היא בשאר המאמרות, והוא שני בזולת זמן; ואם מצד חמר השני, כאלו תאמר בפמות ובאיכות ובאנה, ובבחינה הזאת היא במאמר אשר בו חמר השני; והוא פונה בעיון הזה אל הבחינה הזאת; והנה השני אשר בעצם, נמשך לתנועה אשר לאלו המאמרות יחד הרב אלו הארבעה מאמרות. ודרך בזה דרך אריסטו בספרו ב"מה שאחר". והוא הנכון מה שיאמר בזה לפי מה שיראה.

אלא שנשאף עלינו לבאר, למה יחד השני באנה, שהוא ההעתק, לתנועה בפרט. אחר שהתנועה בכמה היא השני באנה גם כן, אחר שבו העתק-מה. וכבר נתעורר אל תבריו מזה, ואמר, כי להיות ההעתק באנה מוחש, יחד לו התנועה, ולא יחד אותה לצמיחה, כי ההעתק בה איננו מוחש. ולפי מה

לה

אור ה'

מאמר א

כלל א/פרק ה

שִׁירָאָה, בְּצִמְיָקָה אֵין בּוֹ הָעֵתֶק בְּאַנָּה, לְמָה שִׁדְוֵעַ שְׁהֲצִמְיָקָה בְּצוּמָם הוּא בְּכָל קִטְרִיו, וְלָזָה לֹא נִשְׁאַר חֶלֶק רְמוּז אֵלָיו שִׁתְּאֻמַּת בּוֹ הָעֵתֶק מֵאַנָּה אֶל אַנָּה, וְלָזָה יִחַד הֶרֶב הִתְנוּעָה אֶל הָהֵעֵתֶק בְּאַנָּה.

## הַפָּרָק הַחֲמִישִׁי

בְּבֹאֹר הַהִקְדָּמָה הַחֲמִישִׁית, הָאוֹמְרַת, שְׁכָל תְּנוּעָה – שְׁנוֹי, וְיִצְיָאָה מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֻּעַל.

הִנֵּה אָמְרוּ שְׁכָל תְּנוּעָה שְׁנוֹי, הוּא מִבְּאָר לְפִי מָה שְׁקָדָם. אֲבָל לֹא יִתְהַפֵּךְ זֶה. וְזֶה, שְׁאִין כָּל שְׁנוֹי – תְּנוּעָה. לְמָה שֶׁשְׁנוֹי, מִמֶּנּוּ שִׁיחִיָּה בְּזוּלַת זְמַן, כְּמוֹ הַהִנָּיָה וְהַהִפְסָד, וְהָעֵתֶק הַנוּשָׂא מִתְאָר אֶל תְּאָר, אֲשֶׁר מִזֶּה הֵצִד יִכְנָס בְּמֵאֵמֶר שׁוֹתֵפֶעַל וְשִׁתְּפֶעַל; וּמִמֶּנּוּ הַשְׁנוֹי אֲשֶׁר הוּא בְּבַחֲיִנַת חֶמֶר הַשְׁנוֹי, אֲשֶׁר בּוֹ יִצְדָק שֵׁם הַתְּנוּעָה לְבַד. וְדַעְהוּ, כִּי לֹא הִרְגִּישׁוּ בְּזֶה הַחֲלוּף מִהֲמוֹן הַמִּתְפַּלְסָפִים.

וְאִמָּנָם אָמְרוּ שֶׁהוּא יִצְיָאָה מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֻּעַל, הוּא נִמְשָׁךְ לְמָה שֶׁגָּדְרוּ הַתְּנוּעָה, שֶׁהִיא שְׁלֵמוֹת מָה שֶׁבָּכַח מִצֵּד מָה שֶׁהוּא בָּכַח. וְהִנֵּה יִצְדָק עָלָיו שֶׁהוּא שְׁלֵמוֹת, לְמָה שֶׁהַתְּנוּעָה, בֵּין מָה שֶׁמִּמֶּנּוּ וּמָה שֶׁאֵלָיו. וּכְשִׁיחִיָּה בְּמָה שֶׁמִּמֶּנּוּ הִנֵּה בָּכַח גָּמוּר, [וְהוּא נָח], וּכְשִׁיחִיָּה בְּמָה שֶׁאֵלָיו הִנֵּה שְׁלֵמוֹת גָּמוּר, וְהוּא נָח. וּכְשֶׁהוּא בְּמָה שֶׁבֵּין הַנָּח, הוּא שְׁלֵמוֹת-מָה, אֲבָל מִצֵּד שֶׁהוּא עֲדִין בָּכַח, [נ"א: וּכְשֶׁהוּא בְּמָה שֶׁבֵּין, הִנֵּה הוּא שְׁלֵמוֹת-מָה מִצֵּד שֶׁהוּא עֲדִין בָּכַח] וְלָזָה אֵין לוֹ שְׁלֵמוֹת גָּמוּר. וְלָזָה הַתְּאֻמָּה, שֶׁהַתְּנוּעָה – יִצְיָאָה מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֻּעַל.

אוּלָּם כִּבְר יִרְאָה, שֶׁהַגָּדֵר הַזֶּה אֵינָנו אִמְתִּי לַתְּנוּעָה. לְמָה שֶׁמִּסְגֵּלַת הַגָּדֵר הַהִתְהַפֵּךְ עַל הַנִּגְדֵר. כְּמוֹ שֶׁהַתְּבָאֵר בְּסִפֵּר "הַמוֹפֶת". וְלִפִּי שֶׁהַגָּדֵר הַזֶּה כִּבְר יִצְדָק ג"כ בְּהִנָּעָה, יִתְחַיֵּב אִם כֵּן

שיהיה תנועה, ויצטרך גם כן אל הנעת מניע. וזאת ההנעה השנית גם כן תנועה. וזה לבלתי תכלית.

ולזה היה הגדר האמתי, לפי מה שיראה לנו, הגדר האחר אשר זכרו. והוא, שלמות המתנועע במה שהוא מתנועע. והנה אמרו: "שלמות המתנועע", יורה, שיש לו פעל ושלמות-מה. ואמרו: "במה שהוא מתנועע", יורה, שאין לו פעל ושלמות גמור.

ואיך שיהיה הגדר, ההקדמה אמיתית, שכל תנועה — שנוי, ויצאיה מן הכח אל הפעל.

### הפרק הששי

בבאור ההקדמה הששית, האומרת, שהתנועות, מהם בעצמות, ומהם במקרה, ומהם בהכרח, ומהם בחלק. אולם אשר בעצמות, בהעתק גשם ממקום למקום. ואולם אשר במקרה, כמו שיאמר בשחרות שהוא בגשם שהעתק ממקום אל מקום. ואולם אשר בהכרח, כתנועת האבן אל המעלה במכריח יכריחה על זה. ואולם אשר בחלק, כתנועת המסמר אשר בספינה. כי כאשר התנועה הספינה נאמר שכבר התנועע המסמר גם כן. וכן כל מחבר יתנועע בכללו, יאמר שחלקו כבר התנועע.

הנה המכון בהקדמה הזאת, שהתנועה, לה בחינות. וזה, אם עצמותית — טבעית היתה או הכרחית, ויכנס בזה הרצונית — בהעתק הגשם ממקום אל מקום; או מקרית, שניחס התנועה לדבר שאין מדרכו שיתנועע מעצמו אלא שיתנועע במקרה, כמו שיתנועע השחרות אשר בגשם בתנועת הגשם; ואם הכרחית — עצמותית היתה או מקרית — כתנועת האבן למעלה; ואם אשר בחלק, הכרחית היתה או טבעית.

וההפרש אשר בין המקרית ואשר בחלק, שהמקרית היא, כשניחס התנועה אשר במקרה לדבר שאין דרכו שיתנועע, ואשר



בחלק הוא, שניחס התנועה אשר בחלק לדבר שמדרכו להתנועע.

אבל מה שצריך להתעורר עליו, אמרו במשל התנועה אשר בעצמות: "בהעתק הגשם ממקום למקום". ולפי שבתנועת הגלגל לא יעתק גשם הגלגל ממקום למקום, למה שלא ימיר המקום בכללו, ואמנם יעתקו חלקיו, הנה לא תהיה התנועה עצמית לכללו כי אם לחלקיו. וזה חלופ מה שיראה. כי התנועה לגלגל היא, [אם] רצונית תשוקית, לפי דעת אריסטו, ואם טבעית, למה שיראה לנו. וזה, שלמה שאנחנו נראה שהתנועה טבעית בגשמים בכלל, והיו הגשמים הפשוטים אשר תחת הגלגל, היסודיים, בעלי כבד וקלות, מתנועעים תנועה ישרה; הנה גשם הגלגל בכללו, שאיננו מתאר בכבד וקלות, התנועה הטבעית לו – הסובובית. ולזה היתה התנועה הסובובית לגלגל עצמותית, ואם היתה שלא יעתק הגלגל ממקום אל מקום בכללו, בחלופ מה שיראה מדברי הרב.

וכן אמרו במשל אשר במקרה: "כשחרות אשר בגשם אשר הוא בגדל-מה, והוא נעתק מגדל אל גדל" – כבר יאמר התנועה אשר במקרה גם בנקדה אשר בתכלית הגשם, ואם איננה בגדל כי אם בתכלית.

ואולם אמרו במשל אשר בהכרח: "בתנועת האבן אל המעלה" – נמשך לדעת הינוי המפרסם, אשר ליסודות תנועות טבעיות הפכיות, בתנועת האבן אל מטה, ותנועת האש למעלה. ושפטו מפני זה, שהיסודות הארבעה, לאחד מהם, והוא הארץ, כבד מחלט, ולאש קלות מחלט, ולאוויר ולמים כבד וקלות צרופי. והדעת הנה, לפי מה שיראה, לא התבאר ולא יתבאר. וזה, שיש לאומר שיאמר, שלכל אחד מהיסודות כבד-מה, אלא שהם מתחלפים בפחות ויתר. ואמנם היתה תנועת האש למעלה,

לכבד האויר אשר ידחה אותו למעלה. כאשר יקרה לאבן אשר תוך הכור אשר בו זרב או עופרת מתה, או כסף חי, שיתנועע אל המעלה, למה שכבד המתכות ידחהו. ובדמות זה יקרה אל האויר ואל המים. וכבר יראה זה, למה שבאשר חפרנו בארץ, ירד בחפירה האויר, ונתמלאת ממנו. ואם היה שאפשר לטוען שיטען, שזה ממנו להמנע הריקות תוך הגלגל, אבל אינו נמנע שיהיה זה לכבד היסוד. ואולם איך שתהיה תנועת האבן למעלה, הנה עכ"פ מפאת מכריח, כמו שבא במשל. ודי בזה ההערה בזה הפרק.

### הפרק השביעי

בבאור ההקדמה השביעית, האומרת, שכל משתנה מתחלק, ולזה כל מתנועע מתחלק, והוא גשם בהכרח; וכל מה שלא יתחלק לא יתנועע, ולא יהיה גשם כלל.

הנה ההקדמה הזאת כוללת חמש הקדמות: האחת, שכל משתנה מתחלק. השנית, שכל מתנועע מתחלק. השלישית, שכל מתנועע הוא גשם בהכרח. הרביעית, שכל מה שלא יתחלק לא יתנועע. החמישית, שכל מה שלא יתחלק אינו גשם. ואמנם הרביעית והחמישית מבארות מעצמן. אם הרביעית, מבארת בהפך הסותר מהשנית. וזה, שבאשר התבאר שכל מתנועע מתחלק, והיא ההקדמה השנית, יתחייב מהפוך הסותר, שמה שלא יתחלק לא יתנועע, והיא הרביעית. ואם החמישית, מבארת מגדר הגשם, והיותו מכמה המתדבק. ואמנם הראשונות צריכות באור.

אולם הראשונה, נתחבטו בה המפרשים. שאריסטו יסד בה המופת בששי מ"השמע", למה שהמשתנה מחייב שיהיה מקצתו במה שממנו ומקצתו במה שאליו. וזה, כי בהיותו במה שממנו

הוא נח, בלתי משתנה צדין, וכשהוא במה שאליו הוא נח, כבר השתנה. ואי אפשר להיות כלו במה שממנו וכלו במה שאליו יחד. יחיד אם כן שיהיה מקצתו במה שממנו ומקצתו במה שאליו. ומה שזה דרכו הוא מתחלק בהכרח.

ולפי שהבאור הזה לא יכלל אלא המשתנה בזמן; אבל המשתנה בזולת זמן, בתכליות השנויים והתנועות, לא יצדק עליו זה, והיה הבאור אם כן חלקי; היה אלכסנדר יראה, שכל משתנה — בזמן; והמשתנה בזולת זמן הוא בחוש לבד, אבל הוא בזמן, ולא ירגש למעוטו. והיא סברא נפסדת, מבארת הבטול.

ואולם תמסטיס קבל מציאות משתנה בזולת זמן, אלא, שלמה שמשתנה בזולת זמן הוא נמשך למשתנה בזמן, היה הבאור כולל. ואולם אבובקר ׳ אלצאני, עם שקבל גם כן מציאות משתנה בזולת זמן, והוא המשתנה מהעדר אל מציאות, בחול הצורה בחמר, פרש המשתנה באיך, כחם שיתקרב וכקר שיתחמם, שזה יהיה בזמן בהכרח.

ואולם ׳ רושד דקדק עוד, כי למה שתכליות השנויים אינם שנויים באמת, כי אז הם נחים, באור אריסטו כולל המשתנה באמת, והיה המשתנה כולל כל סוגי השנוי.

ולא אדע מה הרויח אבובקר במה שפרש המשתנה באיך. כי הוא מבאר שהשנויים אשר באיך, להם תכליות שנויים בזולת זמן. וזה, שהשחור המתלבן, בתכלית תנועתו היה לכן בזולת זמן.

ואיך שהיה, הנה יראה שהרב לקחו כפי דעת אבן רשד. ולזה חייב מאמרו כל משתנה מתחלק, [שכל מתנועע מתחלק]. וזה, למה שהמשתנה כבר יכלל כל מיני השנויים, וכמו שבאר בהקדמה הרביעית. ולזה נתאמתו שתי ההקדמות הראשונות.

ואולם השלישית, אמרו שכל מתנועע גשם, היא מבארת מאד. וזה, שאם נקח התנועה בפרט, כמו שפרש הרב שהיא התנועה באנה, הנה, למה שהאנה ייחד מקום, והמקום הוא מיחד לגשם, הוא מבאר שהמתנועע גשם. ואם נקח התנועה כוללת כל מיני השנוי, להיות כלם צריכין אל נושא גשמי, הוא מבאר בהם שהמשתנה הוא גשם.

נתאמתו אם בן אלו השלש הקדמות הראשונות. אלא שיתנה באמרו כל מתנועע – המתנועע בעצם. וזה, שאנחנו נמצא אשר יתנועע במקרה לא יתחלק. כי הנקדה שהיא תכלית הקו, תתנועע בהתנועע הקו שהיא לו תכלית, והקו בהתנועע השטח והגשם. והנקדה לא תתחלק, ואינה גשם. אבל הפונה במתנועע בעצם.

ונתבאר אם בן ההקדמה השביעית הכוללת ההקדמות החמש.

### הפרק השמיני

בבאור ההקדמה השמינית, האומרת, שכל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח, אמר שאין תנועתו בעצמותו, ולזה לא יתנועע התנועה המקרית תמיד.

יסוד ההקדמה הזאת, לפי מה שיראה, מה שהניח אריסטו בשמיני מ"השמע", שמה שיהיה במקרה, אפשר בו שימצא ושלל ימצא. והאפשרי אין ראוי בו שלא יצא אל הפעל בזמן בב"ת. ולזה כבר יחזיק במתנועע במקרה, שינוח בהכרח.

## הפרק התשיעי

בבאור ההקדמה התשיעית, האומרת, כי כל גשם שיניע גשם, אמנם יניעהו בשיתנועע גם הוא בעת הנעתו.

ההקדמה הזאת מבארת בעצמה. אמנם צריך שיתנה בה, שיהיה המניע הפועל אבל המניע על דרך התכלית, כאלו תאמר, שהאש מניע האויר שיעלה אל שטחו, להאותות המקום שהוא אל האויר, כבר יניעהו והוא לא יתנועע. ולזה היה אמרו "גשם שיניע גשם", ירצה שיניעהו, אם בדחיה או במשיכה. וכבר הקשו על זה, ממה שנראה בחוש, שהאבן המגניט, שיניע הברזל בשימשכהו אצלו, ולא יתנועע. והנה השיבו בזה בשני פנים: האחד, כי לאומר שיאמר, שהברזל הוא שיתנועע בעצמו, וזה אמנם מהמזג אשר יקנה מהאבן. והשני, שאם הודינו שהאבן ימשכהו, הנה יהיה זה, בשיתכו מהאבן גשמים, ימששו הנמשך וימשכוהו, אם בדרך משיכה, או בדרך דחיה.

## הפרק העשירי

בבאור ההקדמה העשירית, האומרת, כי מה שיאמר שהוא בגשם, יחלק אל שני חלקים: אם שתהיה עמידתו בגשם, במקרים; אם שתהיה עמידת הגשם בו, בצורה הטבעית. ושניהם כח בגשם.

כבר היה מן הקדמונים, מי שיראה שהגשם אין בו הרבה כלל, אבל הוא אחד בעצמו וגררו. ואם היה שנגיש בהם הרבה — הנה במקרים עצמיים ומשיגים בלתי עצמיים. והנה אריסטו ומפרשי ספריו הכו על קדקד הסבא הזאת, בשאמרו, שאין המלט בכל גשם משני דברים עצמיים, והם החמר והצורה. וזה, שאנחנו נראה הגשמים שבכאן היום ונפסדים; ולפי שהדבר הנפסד לא יקבל הדבר ההוא, יצטרך להניח נושא יקבל את

## מב

## אור ה'

## מאמר א

כלל א/פרק יא

שניהם, והוא החמר הנקרא היולי. והוא מבאר, שהוא עצמי להוה, כי הוא נושא. ולפי שהמקבל הוא דבר זולת המקבל, הנה יחייב שיהיו בו שני דברים. ולפי שהמקבל, בו יאמר שהדבר הוה ומקבל, ובו נתעצם, הוא מבאר שהוא עצמי להוה. ולפי שהנושא אי אפשר שיהיה בעצמו בפעל, שאם היה בפעל לא תהיה הוה אלא שנוי, הוא מבאר שקיום הדבר ועמידתו הוא בדבר המקבל, והוא הצורה הטבעית.

ואולם המקרים אשר אין המלט מהם בכל גשם, הוא מבאר שעמידתם בגשם, הכולל החמר והצורה הגשמית. שאם היה להם קיום ועמידה בעצמם, היו עצמים.

ולפי שכל אחד משני אלו, ר"ל הצורה והמקרה, אין לו מציאות בעצמו, ושניהם צריכין אל נושא כמו שהתבאר, שתפס בתיבת כח, ואמר ששניהם "כח בגשם".

וצריך שתתבונן אמרו שעמידת הגשם בצורה הטבעית; שהוא לקח הגשם, שכולל החמר והצורה הגשמית, ביחס אל הצורה הטבעית המיוחדת, ביחס החמר אל הצורה בכללו, שקיומו ועמידתו בה.

## הפרק האחר עשר

בבאור ההקדמה האחת עשרה, האומרת, כי קצת הדברים שעמידתם בגשם, יחלקו בהחלק הגשם, ויהיו יחלקים במקרה, כמראים, ושאר הכחות המתפשטות בכל הגשם; וכי קצת המעמידות לגשם, לא יחלקו בשום פנים, כנפש וכשכל.

הנה חלקת הדברים, אשר עמידתם בגשם, והמעמידות לגשם, מבארת בעצמה. למה שהמקרים אשר עמידתם בגשם, מהם יחלקו במקרה בחלקת הגשם, כמראה וכשעור, ומהם שלא יחלקו, כנקדה, והקו מצד הרחב, והשטח מצד העמק. וכן

המעמידות לגשם, מהם שיחלקו בחלקת הגשמים, בהיולי, אשר הוא דבר המקבל החלקה; למה שצורת הגשמיות, שהיא דבקות הרחקים, לא יקבל החלקה, שאין מדרך ההפך שיקבל ההפך. ומה שצריך לבאר אמרו: "בנפש ובשכל". כי הוא יראה שהם כח בגוף, ולמה שאין מתפשטות בכל הגוף לא יחלקו בחלקת הגשם. ועוד יתבאר זה לפנינו, בגזרת הצור, כי אריסטו יראה בחלוף זה, שהשכל הנקנה נקשר בגוף הקשר מציאות, לא הקשר ערוב, ולזה לא יתנועע במקרה כשיתנועע הגוף. ולזה יראה, שהשכל הנבדל הוא מניע לגלגל, ולא יתנועע במקרה. ולהיותו הוא מניעו ונפשו, ולזה יקרא הגלגל מתנועע מפאת נפשו. והרב יראה, ששכל הגלגל הוא כח בגוף, ויתנועע במקרה בתנועת הגלגל. ולזה יחד מופת על שאין השכל הוא מניעו, כי למה שיתנועע במקרה יצטרך לנוח בהכרח, כמו שבאר בהקדמה השמינית. ויחד מופת על שהכח המתפשט אינו המניע, כי יהיה בעל-תכלית ויהיה פעלו בעל-תכלית, אחר שיתחלק בהחלקו. ולזה אמר, כי מניעו הוא השכל הנבדל, כמו שיראה במה שכתב בפרק הראשון מהחלק השני בספרו המורה.

## הפרק השנים עשר

בבאר ההקדמה השנים עשרה, האומרת, שכל כח נמצא מתפשט בגשם הנה הוא בעל-תכלית, להיות הגשם בעל-תכלית.

הנה אריסטו באר ההקדמה הזאת בשמיני מ"השמע". וסדר המופת כן: כל גשם, אם שיהיה בעל-תכלית, או בב"ת. אבל מציאות גשם בב"ת נמנע, כמו שהתבאר במה שקדם. נשאר אם כן שיהיה הגשם בעל-תכלית. והנה מציאות כח בב"ת בו, יראה שהוא נמנע, אחר הניחנו הקדמה אחת מבארת בעצמה, והיא, שהכחות המתפשטים אשר בגשמים מתחלקים בהחלק

הגשמים, וְשָׁכַל מִה שִׁיהִיָּה הַגֶּשֶׁם יוֹתֵר גָּדוֹל, יִהְיֶה כֹחַ הַנִּנְעָתוֹ יוֹתֵר גָּדוֹל. כְּאֲשֶׁר נִרְאָה הַחֵלֶק הַגָּדוֹל מֵהָאֶרֶץ יוֹתֵר גָּדוֹל הַנִּנְעָה מֵהַחֵלֶק הַקָּטָן מִמֶּנָּה. וְכֵאֲשֶׁר הִתְיַשֵּׁב זֶה, סִדֵּר הַהֶקֶשׁ כֵּן: אִם יִמָּצֵא כֹחַ בִּב"ת בְּגֶשֶׁם בַּעַל-תְּכֵלִית, יִתְחַיֵּב אַחֵר מִשְׁנֵי דְבָרִים: אִם שְׂיָנִיעַ מִתְנוּעַע-מָה בַּעֲמָתָה; אוֹ שִׁיהִיָּה כֹחַ בִּב"ת וְכֹחַ בַּעַל-תְּכֵלִית שׁוֹיִם בַּהֲנָעָה. וְשְׂנִיָּהֶם מִבְּאֵרֵי הַבְּטוּל.

וְאִיךָ יִתְחַיֵּב זֶה? כִּפִּי מִה שְׂאוֹמֵר. נִינִיח, הַגֶּשֶׁם אֲשֶׁר בּוֹ כֹחַ בִּב"ת, יִנִּיעַ מִתְנוּעַע-מָה בְּזִמָּן מָה. הִנֵּה כָּבֵד אֲפָשָׁר בְּמִנִּיעַ בַּעַל-תְּכֵלִית שְׂיָנִיעַ הַמִּתְנוּעַע הַהוּא, לְמַדָּה שְׁעָלֵינוּ לְהַנִּיחוֹ בְּשַׁעוֹר שְׂיָנִיעָהוּ הַמִּנִּיעַ הַבַּעַל-תְּכֵלִית. וְאִין סִפֵּק שְׂיָצִטְרֵךְ בַּהֲנָעָתוֹ אֶל זִמָּן יוֹתֵר גָּדוֹל מִהַמִּנִּיעַ הַבִּב"ת. וְהִנֵּה לֹא יִמְלֹט הַמִּנִּיעַ הַבִּב"ת, אִם שְׂיָנִיעָהוּ בַּעֲמָתָה, אוֹ בְּזִמָּן. וְאִם יִנִּיעָהוּ בְּזִמָּן, יִהְיֶה בְּהִכְרַח חֵלֶק יָדוּעַ מִהַזִּמָּן הַיּוֹתֵר קָטָן. וְהוּא יָדוּעַ, שְׂאֲפָשָׁר לָנוּ שְׂנִקֵּחַ מִהַגֶּשֶׁם הַבִּב"ת חֵלֶק, יִהְיֶה יָחִסוּ אֶל הַבַּעַל-תְּכֵלִית הָרֵאשׁוֹן יָחִס הַזִּמָּן הַקָּטָן אֶל הַזִּמָּן הַגָּדוֹל. וְיִהְיֶה אִם כֵּן חֵלֶק הַבִּב"ת, שְׂהוּא בַּעַל-תְּכֵלִית בְּהִכְרַח, שׁוֹה בַּהֲנָעָה אֶל הַכֹּחַ הַבִּב"ת. הַתְּבָאֵר אִם כֵּן חַיִּיב הַתְּדַבְּקוֹת הַנִּמְשָׁךְ לְקוֹדֵם. וְהוּא, שְׂאִם יִמָּצֵא כֹחַ בִּב"ת לְגֶשֶׁם בַּעַל-תְּכֵלִית, יִתְחַיֵּב אַחֵר מִשְׁנֵי דְבָרִים: אִם שְׂיָנִיעַ הַמִּנִּיעַ הַבִּב"ת מִתְנוּעַע-מָה בַּעֲמָתָה, וְאִם שִׁיהִיָּה כֹחַ בִּב"ת וְכֹחַ בַּעַל-תְּכֵלִית שׁוֹיִם בַּהֲנָעָה.

## הַפָּרֶק הַשְּׁלִישִׁי עֶשֶׂר

בְּבִאֹר הַהִקְדָּמָה הַשְּׁלִישִׁי עֶשֶׂר, הָאוֹמֶרֶת, שְׂאִי אֲפָשָׁר שִׁיהִיָּה דְבָר מִמִּנִּי הַשְּׁנִי, מִתְדַבֵּק, אֶלָּא תְנוּעַת הַהֶעֱמָק לְכָד, וְהַסְבּוּבִית מִמֶּנָּה.

וְאָמְנִם הַכּוֹנֶה בַּהִקְדָּמָה הַזֹּאת הִנֵּה, שְׂאִי אֲפָשָׁר בְּמִנִּי הַשְּׁנִי, ר"ל בְּשְׁנֵי מִינִים הַמִּקְבִּילִים, שִׁיהִיָּה תְנוּעָה מְדַבְּקָת. וְזֶה, שְׂכָבֵר קֹדֵם, שְׂהַשְּׁנִי — בְּאַרְבָּעָה מְאֻמְרוֹת, וְהֵם סוּגִים מִתְחַלְפִּים.



והנה בשני סוגים, הדבר בהם מבאר שאין שם תנועה אחת מדבקת, כאלו תאמר, המשתנה מהלכן אל השחרות, והמתנועע מאנה אל אנה. אבל בסוג אחד בעצמו, כאלו תאמר, באיך, מהלכן אל השחרות ומהשחרות אל הלכן, ג"כ איננו שנוי מדבק. וזהו מה שרצה באמרו: "דבר ממיני השנוי". כי אין לאומר שיאמר במין אחד מן השנוי שאי אפשר שיהיה מתדבק. וזה, שהשנוי, ממנו בזמן, וממנו בזולת זמן. והשנוי אשר בזמן הוא בהכרח מתדבק, להיות הזמן מתדבק, ואם לא, הנה הזמן מחבר מצתות. אלא שהכונה הוא בשני מיני השנוי המקבילים. או שרצה באמרו מתדבק — מתדבק תמיד נצחי.

והנה ההקדמה הזאת בארה אריסטו, בשאמר, כי למה שהתנועה תקרא בשם מה שאליו התנועה, כי אנחנו נאמר במתנועע מהשחרות אל הלכן, מתלבן. ובתנועה, חלקמה ממה שאליו גמור, חייב שיהיה נח במה שאליו. ואם לא, הנה השלמות האחרון בכת, ולא הנה מה שאליו גמור, והיו התנועות המקבילות תנועה אחת, והנה הדבר ישתחר ויתלבן יחד. אלא שהענין בו בענין בהנה, וזה, שהתנועה אשר בעצם כאשר נתנה — נח. ויתנועע אחרי כן אל ההפסד, ואמנם בין ההנה וההפסד אמצעי, שלא יציר בו שיתנה ויפסד יחד.

ואולם בתנועת ההעתק גם כן הדבר בו מבאר. למה שתנועת ההעתק, אם שתהיה ישרה, או סבובית, או מרכבת משתייה. והנה בתנועה הישרה הדבר מבאר, שיתחייב בין כל שתי תנועות הפכיות מנוחה, ואם לא, הנה מתנועע אל המעלה ואל המטה יחד. ועוד, שהאמצע בכל גל, כבר ימצא בשני צדדים, אם בכת ואם בפעל. כי הוא, כאשר התנועע בו מתנועע-מה, בהתדבקות, לא ירשם בו נקדה או קו בפעל. למה שהקו איננו מחבר מנקדות, ולא השטח מקוים. וכאשר עמד, רשם בו

נקדה או קו בפעל. ואם היה רושם נקדה או קו בפעל כשהוא מתנועע בהתדבקות, היה מחיב שיהיה בהם זמן יעמד באמצע. וזה, שהוא מבאר שהיותו מתנועע אל האמצע, והיותו מתנועע מן האמצע, הם שתי תכונות מתחלפות. ואם היה הנקדה או הקו בפעל, היה מחיב, שיהיו שתי תכליות התכונות בפעל, ושיהיה הזמן מחבר מעתות. וכאשר התבאר זה בקו הישר, הוא מתחייב בקו המרובע מהישר והסבובי, אשר הוא החלזוני. וזה, שכאשר נניחהו מתדבק, כבר יתנועע בפעל אל המעלה והמטה בהתדבקות. ויתחייבו ממנו הבטולים הקודמים.

ולזה היה מבאר שההתדבקות איננו אפשרי אלא בתנועת ההעתק, והסבובית ממנה, שמה שממנו ומה שאליו אחד. ומזה הצד אפשר בה ההתדבקות והנצחיות.

## הפרק הארבעה עשר

בבאר ההקדמה הארבע עשרה, האומרת, שתנועת ההעמקה יותר קודמת שבתנועות, והראשונה מהם בשבע. כי הנויה וההפסד יקדם לה ההשתנות, וההשתנות יקדם לה קריבת המשנה מן המשתנה. ואין צמיחה ולא חסרון אם לא שיקדם להם הנויה והפסד.

הנה ההקדמה הזאת בארה אריסטו בחפוש. וכן בה הקדימה בשבע ובזמן. והוסיף בה באור, שהתנועה הסבובית קודמת לשאר התנועות, למה שאינה מהפך אל הפך, ולא שייגנה שנוי. והמתנועע בה אין לו כח על השנוי, אבל ענינו דומה אל הפעל הגמור.